

Ulrik Pram Gad

Når mor/barn-relationen bliver teenager. Kompatible rigsfællesskabsbilleder som (dis)integrationsteori

Når danske og grønlandske historier om rigsfællesskabet sammenholdes, bliver det klart, at en fortsættelse af fællesskabet har to paradoksale forudsætninger: Relationen må kunne fremstilles som en fælles proces med afvikling af fællesskabet som mål. Og relationen må kunne fremstilles som en ligeværdig proces, selvom den indebærer et hierarki, i og med at Danmark støtter Grønland. Udgangspunktet for prognosen er, at rigsfællesskabet kan analyseres med et teoretisk apparat svarende til det, Ole Wæver har foreslået til analyse af den overordnede udvikling i EU's integration: at hver af de betydende magter i proces og i resultat kan genkende sig selv som kollektive aktører. Det afgørende bliver, hvordan centrale begreber som stat og nation konstitueres i de nationale identitetsdiskurser. Da den homogene nationalstat er et ideal i såvel Grønland som Danmark, forbliver rigsfællesskabet en anomali, der behøver en særligt god historie.

Introduktion: Rigsfællesskabets grundlag og fremtid¹

Hvad er det, der holder sammen på rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland? Og hvad skal der til, for at fællesskabet går i opløsning? Den selvstyrekommission, som det grønlandske landsstyre og den danske regering har nedsat, vil trods fire års arbejde ikke besvare disse grundlæggende spørgsmål. Snarere vil kommissionens betænkning udskyde behovet for at stille spørgsmålene: Hvis kommissionen løfter sin opgave og udpeger veje til, hvordan man kan „øge det grønlandske folks selvbestemmelse i størst muligt omfang, inden for rammerne af det eksisterende rigsfællesskab“, vil betænkningen være ét praktisk svar på, hvordan rigsfællesskabet kan holdes sammen – et stykke tid endnu.

For at kunne indkredse rigsfællesskabets grundlag og fremtid stiller denne artikel tre andre spørgsmål: Hvorfor gider Danmark egentlig Grønland? Og hvorfor finder Grønland sig i Danmark? Og ikke mindst: Kan svarene på disse to spørgsmål tale at blive bragt sammen? Artiklen analyserer danske og grønlandske forestillinger om, hvad en stat er, hvad en nation er, og hvilken plads dét giver til rigsfællesskabet. Analysen viser, at en fortsættelse af fællesskabet kræver, at relationen kan fremstilles dels som en fælles proces med selvstændighed som mål, dels som en mere ligeværdig relation. Denne konklusion er paradoksalt på to måder: For det første kan fællesskabet bedst opretholdes ved at blive rettet mod sin egen opløsning. For det andet skal den åbenlyst asymmetriske magtfordeling i fællesskabet annullere sig selv.

Artiklens udgangspunkt er, at det såkaldte Rigsfællesskab mellem Danmark, Grønland og Færøerne kan analyseres med et teoretisk apparat svarende til det, Ole Wæver har foreslået til at analysere den overordnede udvikling i EU's integration. Denne teori og dens anvendelse på den valgte case overvejes i afsnittet umiddelbart nedenfor. Herefter følger artiklens analyse: først af danske forestillinger om, hvad en stat og en nation er – og hvilke rigsfællesskabsbilleder denne begrebskonstellation giver plads til. Siden følger en analyse af de parallelle grønlandske forestillinger. Endelig udsiges en prognose om rigsfællesskabets fremtid ved at sammenligne de danske og grønlandske rigsfællesskabsbilleders kompatibilitet, og artiklen konkluderes med en karakteristik af rigsfællesskabets paradokser.

Teori: Kompatible stat-nationbilleder som (dis)integrationsteori
Ole Wæver har foreslået, at den overordnede udvikling i EU's integration kan forklares og til en vis grad forudsiges ved at analysere, hvordan centrale begreber som stat og nation konstitueres i nationale identitetsdiskurser – og hvilken plads disse stat-nationbilleder efterlader til en størrelse som Europa.² Forudsætningen for den overordnede udvikling i EU's integration er i følge teorien, at hver af de betydende magter kan genkende „sig selv“ i processen og resultatet. Et stabilt Europa kræver således to former for kompatibilitet: For det første må det i hvert af de større lande være muligt at konstruere et narrativ om stat, nation og Europa, der giver mening i den nationale politiske tradition. Og for det andet må de europabilleder, der optræder i de forskellige nationale narrativer, være kompatible.

Denne artikels udgangspunkt er, at det såkaldte Rigsfællesskab mellem Danmark, Grønland og Færøerne kan analyseres med et tilsvarende teoretisk apparat.³ Det, der gør, at de to størrelser EU og Rigsfællesskabet trods forskelligheder kan analyseres med de samme teoretiske briller, er for det første, at såvel „Rigsfællesskabet“ som „Europa“ er uklare begreber, som formes politisk, mens de bruges, og som kun delvist og kontroversielt fastholdes i form af juridiske formaliseringer. For det andet er der i begge tilfælde tale om dynamiske relationer mellem enheder, der definerer sig selv ved grundlæggende „vi“-begreber som „stat“ og „nation“, men som samtidig i kraft af denne dynamiske relation anerkender ikke at være fuldstændigt suveræne. Der synes ikke at være noget i teorien, der favoriserer, at dynamikken går i retning af integration (som i EU's tilfælde) over en dynamik i retning af disintegration (som i rigsfællesskabet). Forudsætningen for et fællesskabs videreførelse er – uanset dynamikkens retning – at hver af dets parter kan fremstille fællesskabet som kompatibelt med sit selvbillede.

Wæver trækker i opbygningen af teorien på Foucaults diskursbegreb og Laclau og Mouffes forståelse af sprog som konstitutivt for det sociale (Wæver,

2002: 23; Holm, 2001; cf. Foucault, 1972: 67). Det centrale bidrag i forhold til det diskursteoretiske udgangspunkt er understregningen af, at diskursive strukturer er lagdelte. Tanken er, at en identitet består af forskellige elementer, der i forskellig grad er sedimenteret. Udfordres identiteten – af internt (Neumann, 2002: 125) eller eksternt pres (Wæver, 2002: 32) – vil korrektioner i første omgang søges foretaget i de mindst sedimenterede lag, mens kun mere alvorlige udfordringer vil nå de mest sedimenterede elementer af identitetsdiskursen.

En række analyser af national identitet har taget udgangspunkt i, at det dybest sedimenterede lag har bestået af konstellationer af begreber som stat, nation og folk (cf. note 2). Når særligt stats- og nationsbegreberne og deres indbyrdes relation er valgt som centrale for analysen, er det fordi, de er de grundlæggende måder, „vi“ i Europa ser „os selv“ på, når vi skal handle i international politik (Wæver, 2000: 291). Når forskellige beslægtede begreber om „folket“ har været inddraget i analyser af nordiske identitetsdiskurser, er det, fordi folkebegrebet her spiller en væsentlig rolle for diskursernes sammenhængskraft (Hansen, 2002; Neumann, 2002). På baggrund af de identificerede grundlæggende konstellationer af begreber om stat, nation osv. har analyserne søgt at udpege, hvilke europabilleder der giver mening, givet disse selvforståelser (Wæver, 2002: 37) – og hvilke konkrete projekter for europæisk samarbejde der kunne rummes inden for disse identiteter og europabilleder (2002: 33, 38).⁴

Den afgørende gevinst ved begrebsliggørelsen af diskurser som lagdelte er muligheden for at udstikke „relative, negative forudsigelser“ (Wæver, 2002: 281, n.3): Kan en politisk aktør ikke formulere et euro-papolitisk projekt, som er kompatibelt med både den nationale selvforståelse og med de andre landes europapolitiske projekter, forudsiges for det første, at (mindst) en af delene forandres. For det andet kan man ved læsning af de nationale diskurser over for hinanden identificere mere eller mindre stabile kombinationsmuligheder, der dermed er mere eller mindre sandsynlige som resultat af forandringerne (Wæver, 2000a: 294-295).

Metode: Hvor findes stat-nationbegreberne og rigsfællesskabsbillederne?

Den første opgave, der skal løses for at skaffe det nødvendige materiale til den analyse, teorien foreskriver, er at beskrive de to parter selvbillede med fokus på basale „vi“-begreber som stat, nation osv. – eller i Wævers formulering: „... to find small constellations of concepts that produce a nucleus of meaning from which much of national discourse can be generated“ (2002: 24). De grundlæggende selvbilleder i form af konfigurationer af stat-nationsbegreber findes gennem en historisk analyse, hvor der i denne artikel trækkes på tidligere arbejder i et lignende perspektiv (2002: 40).

Herefter har den anden opgave, teorien stiller, udgangspunkt i, at: „Identity is narrative (...), and there are only so many basic stories to be told about what Germany is about. Europe is always part of the story“ (Wæver, 2000b: 268). Omdirigeret til et fokus på rigsfællesskabet er den anden opgave altså, at identificere hvilke historier der fortælles (og givet selvbilledet meningsfuldt kan fortælles) i Danmark om Danmark hhv. i Grønland om Grønland – og som levner en plads til et rigsfællesskab. Til denne del af analysen anbefaler Wæver parlamentsdebatter som et godt materiale at studere identitetspolitik i, efter- som politikerne i deres mundtlige diskussioner tilbagevendende aktiverer grundlæggende forestillinger (2002: 41-2).

Til artiklen er analyseret den seneste større debat om rigsfællesskabet i Folketinget hhv. Landstinget. For Folketingets vedkommende drejer det sig om forespørgselsdebat F8 om den politiske og sociale situation i Grønland.⁵ Debatten, der fandt sted 19. februar 2008, var anmeldt i forlængelse af DR TV's dokumentar *Flugten fra Grønland*, hvor sociale problemer i Grønland og veluddannede grønlænderes manglende lyst til at vende tilbage efter endt uddannelse i Danmark kontrasteres med Hjemmestyrepolitikeres beslutninger til egen fordel. For Landstingets vedkommende fandt den seneste overordnede debat om rigsfællesskabet sted 19. november 2003 i forbindelse med andenbehandling af forslag til Landstingsbeslutning EM14 vedrørende betænkning afgivet af den interne grønlandske selvstyrekommission (Selvstyrekommissionen, 2003).⁶

Folketinget har således ikke fundet anledning til at diskutere forholdet til Grønland, før den danske regering og det grønlandske landsstyre i 2004 nedsatte den bilaterale selvstyrekommission (eller for den sags skyld tidligere under dens arbejde) – men tog først debatten i salen i anledning af mediebevågenhed på en række grønlandske „sager“. Omvendt synes den principielle grønlandske debat om rigsfællesskabet at være flyttet fra Landstingssalen og ind bag de lukkede døre i den bilaterale kommission; tilbage i den offentlige debat er punktvis reaktioner på danske udspil og konkrete konflikter fra arbejdet i kommissionen. De forskellige konkrete omstændigheder omkring de to analyserede debatter kan naturligvis have betydning for, hvor bred gyldighed analysen har, men de positioner, der er identificeret i analysen af parlamentsdebatterne, genkendes fra andet materiale.⁷ Og trods de forskellige formelle anledninger til debatterne, går de samme temaer igen: fordeling af rettigheder, pligter, ansvar og goder – mellem Danmark og Grønland og internt i Grønland.

Analyse: kompatible rigsfællesskabsbilleder?

I dette afsnit analyseres først den danske og siden den grønlandske ende af den relation, som udgøres af Rigsfællesskabet. I hvert tilfælde beskrives først den

konfiguration af begreber om stat, nation og lignende „vi“-begreber, som ligger til grund for Danmarks hhv. Grønlands selvforståelse. Siden beskrives, hvilken plads disse grundlæggende begrebskonstellationer efterlader til historier om et Rigsfællesskab – eller i Danmarks tilfælde: til Grønland; og i Grønlands tilfælde: til Danmark. Afslutningsvis sammenfattes kompatibiliteten af de mulige rigsfællesskabets historier til en prognose for Rigsfællesskabets fremtid.

Stat-nationkonfigurationen i dansk diskurs: en ekstrem case

Den danske stat og den danske nation er begrebsmæssigt flettet tæt sammen (Hansen, 2002: 60, 78; Haahr, 2003: 35, 37) i en sådan grad, at den historiske og sociologiske nationalismeforsknings ide om en vestlig, politisk nation (typisk: Frankrig) og en østlig, kulturel nation (typisk: Tyskland) ikke umiddelbart giver mening. I vest findes nationer, der har udgangspunkt i et grundlæggende politisk fællesskab om en stat, som så i anden omgang i kraft af interaktion kan antage kulturel karakter – mens der i øst omvendt findes kulturbaserede nationer, som på et eller andet tidspunkt får held til at få sin egen stat (Özkırımlı, 2000: 41).⁸

I dansk identitetsdiskurs er der ikke umiddelbart nogen grund til, at „nationalstat“ skulle være et sammensat navneord. Danmark og danskerne betragter sig som en nationalstat: Et naturligt kulturelt og socialt fællesskab, hvor den stat, man har, nærmest er en del af den nationale kultur og i hvert fald en forudsætning for og en del af det nationale fællesskab. Behovet for „nationalstat“ som sammensat ord opstår i kontrasten med andre lande, der ikke er så heldige at have trukket statsgrænserne „rigtigt“ – dvs. sammenfaldende med nationens grænser.

Det væsentligste „vi“-begreb for dansk identitet er på sin vis „folket“: Som dansker er man først og fremmest del af et homogent og solidarisk dansk folk (Haahr, 2003: 27f; cf. Hansen, 2002: 58; Neumann, 2002: 95). Dette folk er den danske nation – og på den måde er det danske nationsbegreb en „tysk“ type *Kultur-nation* (Hansen, 2002: 51, 61); nationen er et kulturelt fællesskab, der udspringer af medlemmernes fundamentale enshed. Men samtidig er forbindelsen mellem nation og stat tæt på den „franske“ type; det er svært at forestille sig nationen uden sin stat og staten uden sin nation (Hansen, 2002: 80). For i Danmark har danskerne bygget velfærdsstaten til at rumme og udfolde nationens indre værdier (Hansen, 2002: 60, 69).

Et rigsfællesskab i rigsenheden?

Men hvordan bliver der plads til et rigsfællesskab – plads til størrelser, som „indtager en særstilling i national, historisk og geografisk henseende“, som det hedder i præamblerne til hjemmestyreløvene – når idealet om en homogen

nationalstat er så sedimenteret, at det fremstår som et naturligt udgangspunkt for al politisk diskussion?

Rigsfællesskabet er et ord, der i en dansk sammenhæng skal holde sammen på betydninger, der umiddelbart stritter i vidt forskellige retninger: Juridisk har der oprindeligt været tale om en nullitet; den juridiske teori (primært Alf Ross, jf. Harhoff, 1993: 73) insisterede netop på, at den ligeværdighed og frivillighed, fællesskabsbegrebet konnoterer, ikke kunne etableres inden for den danske grundlovs rammer. I den udstrækning, den danske stat har accepteret en forpligtelse på en irreversibel delegation af myndighed, som mere aktivistisk juridisk teori etablerer (Harhoff, 1993), er der fortsat tale om et hierarkisk forhold mellem stat og hjemmestyre, uanset at hierakiet ikke længere er ubetinget.

Den væsentligste måde, hvorpå begrebet rigsfællesskab får plads i forhold til den danske nationalstat, hænger imidlertid sammen med Danmarks ønske om at forandre verden i sit billede – kombineret med den forudgående kolonirelation, som giver en særlig relation til Grønland. For det første er det en del af dansk selvforståelse, at verden kunne lære en hel del af Danmark, når det gælder, hvordan man organiserer sig som samfund (Hansen, 2002: 76f). Eller som en iagttagelse af etableringen af dansk ulandspolitik efter anden verdenskrig formulerede bevæggrunden: „den nationale velfærdsstat [må] projiceres ud på det internationale plan“ (Henning Friis citeret af Kaur-Pedersen, 2008: 74). Resultatet har været en lang tradition for udviklingsbistand med fokus på fattigdomsbekæmpelse, civilsamfundsudvikling, menneskerettigheder og andre bløde værdier (Due-Nielsen og Petersen, 2008: 523ff; Hansen, 2002: 59, 68).

Men hvor tankegangen om „noget for noget“ er krøbet ind i udviklingspolitikken – man kan kun få dansk bistand, hvis man lever op til bestemte krav (demokratisering, good governance, sikkerhedssamarbejde) (Bach, 2008: 472ff) – synes det langt vanskeligere at gennemføre denne type „konditionalitet“ i forhold til Grønland. Baggrunden er det andet forhold, der giver plads til rigsfællesskabet i relation til den homogene danske nationalstat: Danmark har pådraget eller tiltaget sig et særligt historisk ansvar for Grønland. Der er mange ulande, vi gerne vil hjælpe – men Grønland er vores eget uland, som vi har et helt særligt ansvar for at udvikle. Kristensen (2004) beskriver, hvordan de to forhold smelter sammen, når Grønland udnytter, at Danmark i kraft af sit image internationalt (eller sit selvbillede) er ekstra følsom over for anklager om sen-kolonialisme.

Lennert refererer danske politikere for at reagere med irritation, når de præsenteres for muligheden af, at Danmark har udbytte af rigsfællesskabet – fordi relationen præsenteres som primært følelsesmæssigt betonet (Lennert, 2006: 115).⁹ Forbindelsen mellem Danmark og Grønland beskrives for det

første som bestående af konkrete familieband mellem konkrete personer på begge sider af Atlanten – og for det andet summer disse konkrete band sig op til et metaforisk familieskab mellem to folk i kraft af en fælles historie; en metaforik der uvægerligt „infantiliserer“ grønlænderne, fordi Grønland uvægerligt placeres i rollen som barnet, der skal hjælpes til at blive voksen (Lennert, 2006: 75, 97f, 118).¹⁰ På den vis styrker rigsfællesskabet og bloktilskuddet fra Danmark til Grønland, som er en del af relationen, danskernes selvforståelse af at være godgørende (2006: 116-117). Men familierelationen binder samtidig Danmark i forhold til konditionalitetsstrategien: En forælder er jo forpligtet til at elske og tilgive sine børn, uanset hvad de roder sig ud i.

Umiddelbart kunne man altså tro, at den velkendte koloniale mor/barn-metafor fortsat beskriver det danske forhold til Grønland, som den gjorde i midten af det 20. århundrede (Thomsen, 1998: 37ff). Der er tale om en ulige økonomisk og social relation beskrevet som forholdet mellem en forælder og et barn. Metaforikken tillader Mor Danmark at tage Grønland under sine skorter uden at skulle rykke ved sit selvbillede som homogen nationalstat. Læser man aktuelle folketingsforhandlinger om den politiske og sociale situation i Grønland, er det imidlertid klart, at der er sket noget med den metaforiske relation; forældrene småskændes om, hvilket opdragelsesprincip der bedst sikrer, at barnet bliver voksent. Men forandringen skyldes ikke, at selvbilledet af Danmark har forandret sig – det er, fordi Grønland er blevet teenager.

Danmarks beslutsomt tålmodige tillid til Grønland

Der er grundlæggende tre positioner repræsenteret i debatten mellem Folketingets medlemmer om den politiske og sociale situation i Grønland: den autoritære, den beslutsomt tillidsfulde og den antihierarkiske forælder. De enkelte partier og medlemmer holder sig som hovedregel til en bestemt position, men der er en vis glidning mellem især de to sidste positioner. De tre positioner kan alle rummes inden for en grundlæggende metafor for relationen mellem Grønland og Danmark – nemlig forholdet mellem en teenager og forældrene. Den metaforiske relation er hierarkisk i den forstand, at forældrene har noget (autoritet, ressourcer, viden), som teenageren bør forholde sig til: I den konkrete debat har Danmark en (uangribelig) ekspertise i forhold til løsning af sociale problemer, men det kunne have været ekspertise i forhold til, hvordan man agerer som ansvarlig stat på andre områder. Forskellen mellem positionerne ligger i, hvilken opdragelsesstrategi der findes mest hensigtsmæssig.

Dansk Folkeparti – primært repræsenteret ved Søren Espersen – indtager positionen som *den autoritære forælder*, som argumenterer for, at Grønland er for trodsig til at påtage sig det ansvar, der ligger i at erkende sin egen uformåen og bede Danmark om hjælp: „regeringen (...) stiller ekspertise til rådighed (...) Sagen er, at Grønlands Hjemmestyre af ren nationalchauvenisme (...)

ikke tager imod det“ (13:40). Teenageren opfører sig så uansvarligt, at forældrene må træde i karakter: „social- og uddannelsessituationen i Grønland (...) er så elendig, at vi fra Folketingets side nu bliver nødt til at gribe ind.“ (Espersen 13:12) – i første omgang ved at inddrage de lommepenge (bloktilskuddet), teenageren disponerer over (13:34), måske i sidste ende ved at idømme stuearrest (suspendere Hjemmestyret) (13:34).

Positionens forankring i autoritær pædagogik understreges af dens emotionelle udtryk; far er så skuffet, at han næsten bliver vred over den manglende taknemlighed: „moderne grønlandske politikeres generelle attitude, når sagen drejer sig om Danmark og rigsfællesskabet [er] klynk, et konstant klynkeri og en jamren over, hvor forfærdeligt Danmark siden tidernes morgen har ageret i forhold til Grønland (...) jeg får ofte lyst til at tage fat i deres kravetøj og sige: Så tag jer dog sammen.“ (Espersen 13:12).

De fleste partier er imidlertid enige om at indtage positionen som *den beslutsomt tillidsfulde forælder*. Positionen trækkes op af Niels Helveg Petersen (RV) i kontrast til den autoritære:

„den kur, [Espersen] foreskrev, [er] efter min mening værre end sygdommen. Jeg tror ikke, det er en løsning at formindske de grønlandske politikeres, det grønlandske folks eget selvstændige ansvar for at løse problemerne. (...) Hvis vi gør det, vil vi komme til at se, at uansvarligheden hos de politiske myndigheder vil brede sig. (...) [D]a vi gav Grønland et stærkere ansvar, så tog man også et større ansvar på sig“ (14:56).

Og Line Barfoed (EL) opsummerer positionen: „man når længere, når folk er ansvarlige for deres egen situation.“ (14:11). Hvis vi vil nå vores mål – at få teenageren til at opføre sig ansvarligt, er vi som forældre nødt til at bide tænderne sammen og vise teenageren tillid. Men den helt banale udviklingspsykologiske tese om, at „vi ikke må infantilisere“ Grønland, indebærer fortsat, at Grønland positioneres som den lille, opvoksende part i relationen – som kun måske vil vise sig tilliden værdig. Per Ørum Jørgensen (KF) udtrykker den omsorgsfulde tvivl om, hvorvidt teenageren har lidt for travlt med at flytte hjemmefra, når han: „er lidt bange for, at (...) selvstændighedsbevægelse[n] (...) måske har meget fokus på det lange sigt og egentlig ikke ser, hvad der sker lige uden for døren.“ (14:53).

Positionen som den beslutsomt tillidsfulde forælder udskiftes lejlighedsvis med positionen som *den antibierarkiske forælder*: Den forælder, der som ideal for sit forhold til teenageren har, at man gerne vil være gode venner med den lighed og fortrolighed, det indebærer: „Et ægte venskab indeholder ikke tabuer. (...) Et godt venskab mellem Danmark og Grønland skal ikke bare base-res på høflighed.“ (Per Ørum Jørgensen (KF) 14:41).

Mogens Jensen (S) eksemplificerer tre udbredte måder at gøre relationen li-

geværdig på: Dels ved eksplicit at insistere på, at relationen er ligeværdig: „et værdifuldt fællesskab, som begge parter har gavn af og ansvar for“ (14:13). Dels ved at „vi“ sænker os ned på „deres“ niveau; for det første ved at nedtone egen almægtighed: „man tror, at Danmark bare kan komme og løse alle problemer med et snuptag. Det kunne vi ikke før Grønland fik hjemmestyre“ (14:13). For det andet ved at udpege „deres“ problemer som lig „vores“: „... og jeg må erkende, at det kan vi end ikke her i Danmark, hvor de sociale problemer jo ikke er blevet mindre“ (14:13). Ikke desto mindre opretholdes billedet af en hierarkisk relation, hvor Danmark har noget, som Grønland ikke har, og som „vi“ kan give „dem“: „løsning[en] ligger i (...) at eksperterne – de folk, vi har i Danmark på det sociale område – bidrager og stiller deres ekspertise og knowhow til rådighed, ligesom det er aftalt mellem hjemmestyret og regeringen.“ (14:21).

I de fleste tilfælde inddrages positionen som den antihierarkiske forælder til støtte for positionen som den beslutsomt tillidsfulde forælder: Det at insistere på, at relationen er ligeværdig, bliver et middel, hvorigennem der udvises tillid. Udgangspunktet for Kristen Touborg (SF) er således: „Man skal ikke genindføre dansk formynderi over for Grønland.“ (14:25); forholdet mellem Grønland og Danmark skal styres af aftaler (14:31). Det betyder så til gengæld, at det er ok, hvis man aftaler at underlægge sig disciplin: „det skal være i overensstemmelse med grønlændernes ønske, hvis man skal gå ind og øremærke [dele af bloktilskuddet].“ (14:31).

I andre tilfælde bliver ligeværdigheden det styrende, og positionen bliver *principielt* antihierarkisk som eksempelvis hos Line Barfoed (EL): „vi vil ikke være med til at sige, at en del af bloktilskuddet skal øremærkes“ (15:09). Her forsvinder Danmarks *særlige* ansvar for *Grønland*: „Selvfølgelig skal danske politikere kunne udtale sig om forholdene i Grønland, nøjagtigt ligesom jeg håber, at grønlandske politikere også vil udtale sig om forhold i Danmark (...) og nøjagtigt ligesom vi skal prøve at påvirke forhold i Rumænien eller andre steder“ (13:33). Eller rettere; det forsvinder næsten, for vi er „nødt til at tage hensyn til og medtænke, hvordan de ting man siger, bliver opfattet, når man er en kolonimagt og har haft kolonier.“ (15:09). Kolonitiden har efterladt sit mærke; den postkoloniale tilstand er vanskelig at tale væk (cf. Gad, forthcoming).

Barfoed renser den antihierarkiske position for de sidste træk af den beslutsomt tillidsfulde forælder – og belaver sig dermed på at forlade forælderrollen – ved at nægte at implicere et hierarki, hvor Danmark envejs kan „gøre noget for“ Grønland (cf. 15:09). For yderligere at udligne relationen oplister Barfoed en række grønlandske bidrag til menneskerettighedsarbejdet i FN (15:09), som har haft „rigtig stor betydning for rigsfællesskabet og for verden“.¹¹ I den udstrækning, Danmark har en rolle, er det som en del af et „vi“, der sammen kan gøre noget – et „vi“, der inkluderer Grønland på lige fod og kun på grønlandsk initiativ.

Hierarkier er imidlertid vanskelige at afskaffe ved beslutning. Men de er mindre støjende, hvis den svage part går ind i dem frivilligt – eksempelvis når den oprørske teenager faktisk beder om assistance: „vores hjemmestyre [er] stadig ungt. (...) De enorme kulturelle skift og voldsomme sociale forandringer, vi (...) stadig er midt i, er ikke altid nemme at styre (...) det bedste, Danmark kan gøre, [vil] være at bakke op om hjemmestyret“ (Juliane Henningsen (IA) 15:24). Eller endnu mere indpakket som hos Lars Emil Johansen (Siumut): „Hvad vores problemer i Grønland på socialområdet angår, arbejder vi (...) gerne med enhver, der kan hjælpe os med at berige [sic -/upg] vores politiske indsats“ (15:37).

*Stat-nationkonfigurationen i grønlandsk diskurs: et ekstremt spejlbillede*¹²

Den danske nationalstat lod sig groft sagt beskrive som en „tysk“ kulturnation med et „fransk“ tæt forhold til sin stat. Wæver understreger, at såvel udpegningen af begreberne stat og nation som deres tyske og franske idealtypiske konstellationer og overvejelserne om andre relevante begreber – fx *patrie*, *volk*, *sambälle* og *folk* (2002: 34-37) – i andre sammenhænge blot er at betragte som heuristiske redskaber. I sådanne andre sammenhænge vil det være „necessary to embark on a historical evaluation of how the current basic constellation was produced“ (Wæver, 2002: 37).

En kollektiv grønlandsk identitet synes fremprovokeret af mødet med *qallunaat* – danskerne (Sørensen, 1994: 109). Sørensen konkluderer således sit feltarbejde i Nnuks betonblokke med at konstatere, at „[g]rønlandskhed og danskhed erfares og anvendes som hinandens negation i dette etnopolitiske univers.“ (1994: 48). Generelt optræder danskerne i grønlandsk identitetsdiskurs som dem, der har korrumpet den oprindelige grønlandske identitet (Gad, 2005: 66ff) og nu forhindrer dens genrejsning (2005: 46f).

Samtidig med, at grønlandsk identitetsdiskurs bygger på en modsætning til det danske, er det klart, at grønlandsk identitetsdiskurs i vid udstrækning foregår på en baggrund af vestlige filosofiske og samfundsvidenskabelige diskurser om kultur, etnicitet og nationalitet – primært importeret via Danmark. „Empirien“ har taget den videnskabelige diskurs' begreber til sig (Eriksen, 1993: 15f), og grønlandsk identitet er på mange niveauer skabt som et spejl- og modbillede af den kolonimagt, man mødte. Der er altså en vis ræson i at have Wævers heuristiske redskaber i beredskab, når man begiver sig i kast med at beskrive, hvordan Grønland forstår sig selv.

Den basale konstellation af „vi“-begreber i grønlandsk identitetsdiskurs synes at ligne den danske (cf. Thorleifsen, 1992: 26) – ikke overraskende i betragtning af Danmarks rolle som kolonimagt, med alt hvad det indebærer fra undertrykkelse og indoktrinering til oplysning og inspiration. En grundlæggende forudsætning for grønlandsk identitetsdiskurs er således, at begreber

som identitet, kultur, stat og nation findes og giver mening – og nogenlunde samme mening som i dansk sammenhæng¹³: En yderligere forudsætning for grønlandsk identitetsdiskurs er et billede af kulturen som tingsliggjort tradition i stedet for levet liv (Sørensen, 1994: 169) og et begreb om etnicitet som noget grundlæggende medfødt (cf. Sørensen, 1994: 168f). Endelig har ideen om et nationalt fællesskab slået rod i Grønland (cf. Petersen, 1991: 20).

Identiteten som grønlænder synes primært at kræve minimum én grønlandsk forælder (Petersen, 1991: 17) og sekundært at være knyttet til det sprogligt/kulturelle (Sørensen, 1994: 109). Herudover har grønlandskhed at gøre med en langvarig, romantisk, intim relation til landet og havet (1994: 108, 125ff). Denne økofunktionalisme dækker over en forestilling om balance og harmoni mellem de materielle betingelser og den oprindelige kultur (Sørensen, 1994: 103; cf. Langgård, 2002: 77ff). Med koblingerne til blod og jord hælder nationsbegrebet altså til den tysk-danske side (cf. Brubaker, 1992: kap. 6; Hansen, 2002: 80).

Thuesen (1988) og Thomsen (1998: 27ff) beskriver en proces, hvorved grønlandskheden målbevidst blev opdyrket først i århundredet efter grundtvigiansk forbillede. Det er imidlertid et åbent spørgsmål, om det centrale begreb i den danske grundtvigianske diskurs – „folket“ – findes som selvstændig kategori internt i den basale grønlandske begrebskonstellation. I Danmark overtog „folket“ staten efter demokratiseringen midt i 1800-tallet, og fortiden kunne konstrueres, så det samme folk tidligere havde stået i forhold til „sin“ konge. I Grønland har „staten“ ikke været knyttet til folket, men til *naalagarsuit* (de store bestemmere), danskerne og Danmark. Og skellet mellem myndighed og mennesker var i høj grad etnisk: De stedlige danskere var staten, som når det kom til stykket bestemte over grønlænderne (cf. Thorleifsen, 1999b : 229). I „mangel“ af en egen stat er den basale konstellation af „vi“-begreber i grønlandsk identitetsdiskurs helt domineret af den grønlandske kultur.

Efter det skuffende forsøg med ligestilling gennem assimilationen via Grundloven af 1953 (Petersen, 1992: 185) er det imidlertid klart i Grønland, at grønlænderne burde have deres egen stat – og dermed blive et rigtigt folk, en rigtig nation (Langgård, 2002: 79). Dette „burde“ give et fingerpeg om, at et eller flere afgørende elementer i den basale begrebskonstellation i grønlandsk identitetsdiskurs er dynamiske.

„Grønlandisering“ er et sådant dynamisk begreb, der forekommer uomgængeligt i enhver tale om Grønlands fremtid: Hjemmestyrets *raison d'être* er processuel: at „hjemtage“ ansvaret for Grønlands fremtid (Tobiassen, 1995: 40f). Men beslutningerne skal ikke bare geografisk flyttes fra København til Nuuk; de skal også grønlandiseres. Det betyder, at der skal tages udgangspunkt i grønlandske forhold. Men hvad er det for forhold? Det betyder, at beslutningerne skal tages af grønlændere. Men hvem kvalificerer sig til at være

grønlander? Betyder det, at beslutningsprocessen skal foregå på grønlandsk? Eller er sproget ikke tilstrækkelig garanti for, at en grønlandsk tankegang får gennemslag? Grønlandisering er dynamisk og uomgængeligt, men i sig selv er det en tom betegner (jf. Tobiassen, 1995: 52ff med Laclau, 2002). Begrebet er dermed en ideel etikette til at sammenfatte forsøg på at forene på den ene side den moderniseringsproces, alle synes er nødvendig for realiseringen af et selvstændigt Grønland (Gad, 2005: 180-199), med på den anden side det forhold, at det er den dansk formidlede modernisering, der i første omgang har bragt Grønland i en domineret position (2005: 45-47, 199).

Men også selve Hjemmestyrets grønlandske navn *namminersornerullutik oqartussat* er dynamisk. Det peger – i to oversættelser – i retning af to dynamikker. For det første kan oversættelsen lyde: „de, der er på vej til at styre sig selv“ – hvori ligger en bevægelse mod statslig suverænitet. For det andet kan oversættelsen lyde: „de, der er på vej til at stå på egne ben og dermed (være i stand til at) styre“ – hvori den afgørende dynamik er forskudt til spørgsmålet om økonomisk selvbårenhed. De to dynamikker udpeger to foci for selvstændighedsdebatten: En debat om Grønlands (juridiske) *ret* til selvstændighed – en ret, som Grønland *har* (Selvstyrekommisionen, 2003: 27; cf. Harhoff, 1993: del 3) i kraft af sin geografiske placering samt etniske og kulturelle egenart. Og en debat om Grønlands (økonomiske) *evne* til selvbårenhed – en evne, Grønland arbejder *hen imod* (Selvstyrekommisionen, 2003: 39ff).

Kravene om, at en fremtidig egen stat skal være *grønlandsk*, selvstyrende og selv bærende står imidlertid ikke alene. Det grønlandske sprog udpeges som nævnt som et helt centralt element i grønlandsk identitet – men analyserer man, hvilke kvaliteter ved en fremtidig grønlandsk stat, der udpeges som uundværlige i sprogdebatten, bliver det klart, at yderligere to elementer er en uomgængelig del af moderne grønlandsk identitet. Et selvstyrende Grønland skal være demokratisk (Gad, 2005: 150-162) – og kravet til selv bårenhedsprocessen er, at den skal bære ikke bare en selvstændig nation men en selvstændig *velfærdsstat* (2005: 187-199) efter dansk forbillede. Særligt det sidste krav er med til at etablere en – foreløbig – plads til Rigsfællesskabet med Danmark i grønlandsk identitetsdiskurs – trods det sedimenterede ideal om en homogen nationalstat – ved at øge vægten af den byrde, Grønland skal kunne bære.

Grønlands dobbelte behov for Danmark

Som på dansk signalerer det grønlandske ord for rigsfællesskabet, *naalagaaffeqatigiinneq*, en ligeværdig relation, når det læses bogstaveligt: *naalagaq* (den, der bestemmer) er her *qatigiinneq*, dvs. noget man gør sammen med nogen/andre (Lennert, 2006: 1, n. 2). Samtidig er det en selvfølge for grønlandske politikere, at den aktuelle relation ikke er ligeværdig. Uligheden for-

muleres på to måder: Repræsentanter for de mest selvstændighedsorienterede partier (det socialdemokratiske *Siummut* og det venstrenationalistiske *Inuit Ataqatigiit*) og – måske mere overraskende – det centrum-populistiske *Demokraatit* oplister en række gevinster for Danmark ved at „have“ Grønland (Lennert, 2006: 76-80). Gevinsterne synes at antage karakter af udbytning netop i kraft af, at de danske politikere ikke vil indrømme dem. Repræsentanten for det moderate *Atassut* opregner den samme type udnyttelsesrelationer – men supplerer med at nævne den anden ulighed i relationen: at Grønland ikke kan stå alene, men har brug for partnere i landets udvikling (Lennert, 2006: 79). De to uligheder – og Grønlands behov for at Danmark bidrager til at afhjælpe dem – spiller hovedrollen i betænkningen fra den *interne* grønlandske selvstyrekommission, som med repræsentanter for alle Landsstyrets partier forberedte Landsstyrets henvendelse til den danske regering om at nedsætte en *bilateral* selvstyrekommission efter model fra 70'ernes Hjemmestyrekommission.

At spørgsmålet om anerkendelse som formelt ligeværdigt folk er centralt, fremgår af, at den interne grønlandske selvstyrekommission bakker forslaget om at ordne det fremtidige forhold mellem Grønland og Danmark gennem en „partnerskabstraktat om Grønlands selvbestemmelse“ (Selvstyrekommissionen, 2003: 28-30; 147-158) op med truslen om, at „nødvendigheden af ensidige afgørelser for grønlandernes vedkommende kan opstå, såfremt de ovennævnte forhandlinger ikke bærer frugt“ (2003: 30).

Den interne grønlandske selvstyrekommissions behandling af behovet for partnere i udviklingen hen imod selvbårenhed er mindre skarpt trukket op. På den ene side sammenfattes „samarbejdsformen mellem Danmark og Grønland“ med „begrebet *afhængighedsøkonomi*“ (2003: 39). På den anden side er det bemærkelsesværdigt, at betænkningens afsnit om økonomi og erhvervsudvikling ikke beskæftiger sig synderligt med den gavn, Danmark måtte have af den grønlandske afhængighed, men indskrænker sig til at beskrive de negative konsekvenser for Grønland af afhængigheden. Der lægges oven i købet en vis afstand fra politikernes hang til konspirationsteorier: „Økonomisk afhængighed behandles ofte som værende ‘de andres skyld’, men i denne sammenhæng er der også interne forhold i Grønland, der har været bestemmende for en fortsat afhængighed af samhandel med Danmark“ (2003: 39).

Betænkningen beskæftiger sig herefter mest omfattende med disse interne forhold – mens behovet for „en ny samarbejdsform i rigsfællesskabet“ og „en ny model for partnerskab“ for så vidt at økonomien (2003: 63) konkretiseres i en anbefaling om „en ny samarbejdsaftale“ med fælles mål og en klar arbejdsdeling (2003: 64). Af bilagene fremgår det, at statens væsentligste arbejdsopgave fortsat skal være bloktilskuddet, hvortil kommer yderligere konkrete opgaver i forhold til finansiering og facilitering af erhvervsudviklingen i Grønland, facilitering af mere ligeværdige samarbejdsformer mellem danske og grøn-

landske virksomheder samt etablering af en handelspolitisk særstatus for Grønland (2003: 299-302).

Grønland har altså brug for Danmark på to fronter: Danmark skal formelt anerkende Grønland som ligeværdigt – og Danmark skal understøtte Grønland i den udvikling, Grønland selv er i gang med. Forholdet mellem Grønlands to selvstændighedsprocesser (selvstyreprocessen og selvbårenhedsprocessen) – og dermed de behov, Danmark skal dække – kan imidlertid konstrueres og prioriteres på forskellig vis. Det spørgsmål efterlader Selvstyrekommisionen åbent ved først at have uddelegeret den juridiske selvstændighed og den økonomiske selvbårenhed til forskellige arbejdsgrupper – og siden at indskrænke redaktionsarbejdet til groft sagt at sætte en klips i hjørnet på resuméer af arbejdsgruppernes bidrag uden eksplicit at overveje sammenhængen mellem dem (2003: 21-22). Spørgsmålet om forholdet mellem selvstyre og selvbårenhed strukturerer herefter forhandlingerne i Landstinget om betænkningen.

Et rigsfællesskab om selvstyret og selvbårenhedsprocessen?

Tre positioner præsenteres i Landstingets debat om Selvstyrekommisionens betænkning. Direkte over for hinanden står to positioner, hvor selvstyre præsenteres som forudsætning for selvbårenhed – henholdsvis selvbårenhed som forudsætning for selvstyre. Midt imellem står en mere kompleks konstruktion af selvbårenhed som et fælles projekt for Grønland og Danmark, som gør, at selvstyre (for)bliver en gradvis affære.¹⁴

IA præsenterer selvstyre som en forudsætning for selvbårenhed. Selvom partiets ordfører, Ane Hansen, bemærker, at „selvstændighed vil kræve mere af os, end hvad tilfældet hidtil har været.“ (IA's ordførerindlæg, p. 1), er det grundlæggende budskab, at selvstyre er en forudsætning for selvbårenhed. For grunden til, at „Vi skal ikke realisere selvstændigheden, ved at forringe befolkningens levevilkår.“ (p. 3) er, at „vi ikke kan opnå fuld selvstændighed, når folkets inderste styrke ikke er blevet vækket mere end hvad tilfældet er nu“ (p. 3). Og den styrke er det kun grønlænderne selv, der kan finde: „vi må udvikle og forme vores hverdag og samfundsstruktur radikalt ud fra de realiteter, vi lever under her i landet. I dette tilfælde har vi behov for at få afklaret og blive forstået samt accepteret som det folk, vi består af.“ (pp. 3-4)

Omvendt præsenterer IA ikke selvbårenhed som en forudsætning for selvstændighed:

„I løbet af de 25 år der er gået siden [IA blev grundlagt på selvstændighedskravet], er forståelsen af ordet selvstændighed blevet ændret blandt folket. (...) Nutildags findes der ingen stater der isoleret set er fuldt uafhængige. Forstået på den måde, at der ikke findes stater der på én eller anden måde ikke er afhængige af andre lande. (...) En gang blev termen „selvstændig“ forstået på denne måde, men i dagens verden (...) er termens betydning (...) *juridisk og politisk selvstændig-*

bed. (...) Efter folkeretten er det ikke et krav, at et selvstændigt land skal kunne klare sig selv økonomisk. (...) Når der er så mange, som i stor grad er afhængige af bistand, hvorfor skal vi [så] skamme os over, at vort selvstændige land, lad os sige, får op til 20 % i bistand udefra? (pp. 2-3, fremhævning i original).

Også for IA indeholder det langsigtede perspektiv dog fortsat en øget selv-bårenhed: „Bistanden skal bruges til at vi kan forsørge os selv, dvs. til selv-hjælp; bistanden skal (...) bruges i udviklingsøjemed.“ (p.3).

Den modsatte position – at selv-bårenhed er en forudsætning for selv-stændighed – indtages af Landstingets borgerlige partier repræsenteret ved Jensine Berthelsen (Atassut), Anthon Frederiksen (Kandidatforbundet), og mest prægnant Per Berthelsen (Demokraterne):

„Er Grønland parat til at kaste sig ud i den dybe ende af bassinet? (...) En del af befolkning[en] vil uden problemer kunne svømme hen til bassinkanten. En anden – og ikke mindre væsentlig – del af befolkningen, vil (...) kun komme derhen ved hjælp af et korkbælte omkring livet og grundig instruktion forinden samt løbende hjælp. (...) Ja, de skal måske oven i købet have mere hjælp udefra, hvis de ikke skal drukne“ (Demokraternes ordførerindlæg, p. 1).

Berthelsen leverer selv nøglen til forståelsen af metaforen: „I det sproglige billede er korkbæltene symbolet på bloktilskuddet, og hjælpen er det store antal af tilkaldte, som fortrinsvis er rekrutteret fra Danmark. Og andelen fra den stærke gruppe, der svømmer fra den svage gruppe, er dem, som beslutter sig for at bosætte sig i udlandet, herunder ikke mindst Danmark“ (p. 1).

Med det fælles mål om selvstændighed er konklusionen: „Jo hurtigere, vi får forbedret den sociale orden og uddannelsesniveaet, jo hurtigere kan vi komme af med korkbæltene, flydevingerne og hjælpen udefra – og dermed få et selvbestemmende Grønland“ (p. 2). Og da „vi har at gøre med et koldt og ubarmhjertigt farvand, hvor man ikke kan opholde sig ret længe, hvis man ønsker at overleve“ (p. 5), er det nødvendigt „at smide stoltheden over bord (...) Hvis der er mulighed for at hente hjælp udefra, skal vi ikke tøve med at tage imod denne. For vi bliver nødt til at erkende, at vi ikke kan (over)leve af at være stolte“ (p. 2).

En forceret selvstyrepoces er i følge dette ræsonnement farlig af to grunde: For det første vil Danmark gennemtvinge en forbindelse mellem selvstyre og selv-bårenhed: „Indtil videre har svaret været ‘frihed under ansvar’, hvilket (...) betyder en gradvis reduktion af bloktilskuddet (...) Med et reduceret bloktilskud bliver den opgave [de sociale problemer] nok ikke ligefrem nemmere at løse“ (p. 1). For det andet er processen irreversibel: „[N]år vi indfører selvstyre, skal vi være sikker på, at det bliver en succes, for der vil ikke være nogen vej tilbage“ (p. 2), selv „når dagligdagen melder sig og de barske realiteter viser sig, så (...) de fleste [ønsker] sig tilbage til trygheden igen“ (p. 3).

Mellem de to positioner søger Siumut som ledende landsstyreparti at kombinere selvstyre og selvbårenhed uden at prioritere det ene entydigt over det andet.¹⁵ Resultatet bliver en mere kompleks udskydelse og graduering af begge dele. Selvårenhed er fortsat et mål, og „en selv bærende økonomi betyder i denne sammenhæng en økonomi, hvor statens bloktilskud på sigt kan tages op til overvejelse og forhandling“ (Landsstyremedlem for Selvstyre m.v., Jørgen Wæver Johansen, Landsstyrets forelæggelsesnotat, p. 4). Men det er muligt, at bloktilskuddet skal øges, før det kan mindskes – for man kan ikke

„sætte lighedstegn imellem øget selvstyre og en form for automatisk reduktion af bloktilskuddet. Øget selvstyre for Grønland inden for Rigsfællesskabet kunne med lige så god ret anses at indebære et behov for øget bloktilskud, helt afhængig af Selvstyreprocessens mål og tidshorizonten for den udvikling af samfundet, der forudses nødvendig“ (Jonathan Motzfeldt, Siumuts ordførerindlæg, pp. 2-3).

Uden eksplicit at sige, at Grønland ikke kan klare opgaven alene, gøres det klart, at den er så stor, at den må være fælles dansk-grønlandsk: „Der er her behov for så radikale og omfattende ændringer, at opgaverne i den sammenhæng bør løses i et tæt samarbejde mellem staten og hjemmestyret“ (Forelæggelsesnotat, p. 6). Og netop i kraft af forpligtelsen i rigsfællesskabet bliver den fælles opgave i hver af parternes individuelle interesse:

„Økonomisk set må der (...) være enighed om, at indholdet i partnerskabet er en investering, der er til fordel for Grønlands økonomiske selvstændiggørelse og dermed til gavn for både Danmark og Grønland. Kan denne målsætning sikres, betyder det en mere selv bærende økonomi og dermed det afgørende grundlag for selvstyre“ (Forelæggelsesnotat, p. 6, jf. Selvstyrekommissionen, 2003: 63).

Resultatet af fællesgørelsen af udviklingsopgaven i forhold til selvårenheden bliver en udskydelse – eller snarere: en procesgørelse af selvstyremålet: Nok er udgangspunktet, at „For Siumut har det altid været det naturlige endemål, at vores land bliver en selvstændig nation“ (Siumut, p. 3) og „Hjemmestyrets indførelse for snart 25 år siden var det hidtil største skridt på vejen. Vi har nu haft et kvart århundrede til at vænne os til en udstrakt grad af selvbestemmelse over egne forhold“ (p. 1). Men Siumut forlænger denne tilvænningsperiode til et ubestemt tidspunkt i fremtiden ved at konkludere, at partiet „også [har] fastholdt, at målet skal nås gennem en velovervejede og grundig udviklingsproces, så vi en dag kan se hinanden og vores børn i øjnene og sige, ‘Nu er vi parat’“ (p. 3).

Prognose: En fælles fortælling om ligeværd og afvikling forlænger fællesskabet

Efter at have analyseret de nationale diskurser ved at beskrive først den basale konstellation af begreber om stat, nation osv. og siden hvilke historier om et

rigsfællesskab de hver især levner plads til, stiller teoriapparatet nu den opgave at vurdere disse historiers kompatibilitet. I Wævers formulering af teoriapparatet med henblik på europæisk integration understreges det, at de nationale historier om Europa må være netop kompatible snarere end ens: Der er næppe plads i EU til to Frankrig'er, der hver gør krav på æren for at skabe fællesskabet i sit billede (Wæver, 2000b: 270). Med denne præmis er integration nemmere under forudsætning af en vis afkobling af de diskursive systemer, som ellers skal integreres. Rigsfællesskabet er i mindre grad præget af en sådan diskursiv afkobling end EU – eller rettere; afkoblingen er skæv: Stort set enhver ytring om rigsfællesskabet og Grønland i større danske medier og i det danske Folketing kan være sikker på at blive formidlet til den grønlandske offentlighed – hvorimod omvendt relativt få grønlandske ytringer om rigsfællesskabet og Danmark formidles til og vækker opsigt i en bredere dansk offentlighed. Denne relativt tætte kobling gør det vanskeligt at opretholde radikalt forskellige historier om rigsfællesskabet på hver sin side af Atlanten.

Hvad angår substansen i selv billederne, er der hverken i Danmark (Hansen, 2002: 77ff) eller Grønland (Gad, 2004: 283) noget, der tyder på en afkobling af politisk og kulturel identitet: Det fundamentale ideal om en kulturel nation med sin egen stat synes uantastet. Rigsfællesskabet er altså grundlæggende en anomali, som behøver en god historie på begge sider af Atlanten. På det allermest banale niveau lægger teorien på den baggrund op til en prognose om, at der også i fremtiden – selvstyreordning eller ej – vil vise sig anledning til brok og tænders gnidsel over forholdet.

En eventuel personalunion mellem to formelt ligeværdige parter efter modellen fra Island 1918-1944 (Harhoff, 1993: 193-197) eller en såkaldt *free association* med forbillede i relationen mellem Cook Island og New Zealand (Selvstyrekommissionen, 2003: 26) – hvor eksempelvis Asiatisk Plads fortsat kan føre udenrigspolitik for Grønland, men nu på instruktion fra Nuuk – vil derfor næppe blive stabil. Skulle den udvikle sig til andet end en overgangsordning, ville det kræve dels et dansk farvel til idealet om den homogene nation med fuld kontrol over *sin* stat, dels et grønlandsk farvel til postkoloniale konspirationsteorier og fantomsmerter.¹⁶

En sådan ordning ville sandsynligvis kunne opnå mere langsigtet bæredygtighed i tilfælde af et grønlandsk olieeventyr, hvorved rigsfællesskabet kunne få karakter af en økonomisk ligeværdig kontraktrelation, hvor et selv-bærende Grønland køber specifikke ydelser af den danske stat, men principielt er frit til at flytte sit indkøb til andre leverandører, ligesom det grønlandske sundhedsvæsen i dag køber behandling af både flere danske regioner og i Island.

Indtil en sådan økonomisk bæredygtighed har indfundet sig, må kompatibiliteten mellem de grønlandske og danske historier om rigsfællesskabet

findes i forholdet mellem på den ene side det udviklingsbehov, man i Grønland ser at have, og på den anden side det ansvar for en tillidsfuld opdragelse, man i Danmark ser at have. Den danske og den grønlandske historie indeholder hver deres sensitive områder i forhold til denne kompatibilitet.

Fra dansk side kan tænkes et oprør mod manglende taknemlighed fra grønlandsk side, som den kom til udtryk i en bemærkning fra Marianne Jelved (RV) ved en konference om økonomien i rigsfællesskabet: „[J]eg håber aldrig at mine børnebørn kommer og spørger mig om, hvad jeg får ud af at være bedstemor for dem“ (DNAG, 2004: 44; Lennert, 2006: 97). På grønlandsk side kan en sådan eksplicitering af en hierarkisk familiemetafor omvendt udløse en modreaktion. At der er tale om en snæver balancegang fremgår af denne streg i sandet, trukket af Juliane Henningsen (IA): „[P]aternalistisk snak kan vi selvfølgelig ikke bruge til noget. Men udveksling af viden, udtænkning af løsninger og tilbud om samarbejde kan vi (...) derimod bruge rigtigt, rigtigt meget“ (15:24). At metaforikken ligger så snublende nær i Danmark, fremgår af Pernille Frahms (SF) forsvar for en grønlandsk kollega: „Jeg synes ikke, det er flovt at være nogens mor. (...) Det synes jeg ikke, man skal skamme sig over. Heller ikke at have brug for en mor en gang imellem“ (13:46). At metaforikken ikke slår an i Grønland, fremgår af den tavshed, der har mødt tidligere Siumut-toppolitiker Finn Lynges advarsel om, at en nordisk moderlig beskytter er at foretrække for en mere hårdhændet amerikansk (1999).

En mulig vej til konsolidering af kompatibiliteten kunne være at blive enige om at bygge videre på den fælles historie, som med kommissoriet for den bilaterale selvstyrekommissionen er etableret: Her anerkendes eksplicit, at Grønland og Danmark er ligeværdige familiemedlemmer i den forstand, at Grønland har ret til at erklære sig selvstændigt. Et næste fælles led i historien kunne være en enighed om, at Grønland ikke er klar til at flytte hjemmefra, *men at det er det fælles mål, og at det er nært forestående* – ikke bare at gøre Grønland selv bærende inden for rigsfællesskabet, men at gøre Grønland selvstændigt. Det er ikke sikkert, at en sådan fælles erklæring faktisk vil fremskynde Grønlands selvstændighed. Tværtimod anerkendes det dynamiske element i Grønlands billede af sig selv: Man er på vej mod selvstændighed.¹⁷

Men en sådan fælles historie måtte indebære, at Danmark giver afkald på såvel ret som udsigt til enhver indtægt, Grønland i fremtiden måtte få fra et fremtidigt olieeventyr – samtidig med at Danmark fortsat vil sponsorere Grønlands udvikling. Med en sådan synliggørelse af, at bloktilskudschecken virkeligt har *no strings attached*, vil tilhængere af rigsfællesskabet kunne håbe på, at et selvstyrende Grønland frit beslutter at opretholde en forbindelse. Ligesom forældre kun kan håbe på, at det voksne barn kommer på besøg på plejehjemmet – eller måske endda tilbyder en aftægtsbolig i sit bofællesskab.

Enhver dansk politiker begynder efterhånden rituelt sin omtale af rigsfæl-

lesskabet med at slå fast, at håbet er, at Grønland bliver i rigsfællesskabet, men at Grønland selv bestemmer. Alligevel er det vanskeligt for danske politikere at nå til konklusionen: at fællesskabet bedst opretholdes ved at annullere den koloniale magtrelation så fuldstændigt som muligt.

Konklusion: det paradoksale rigsfællesskab

Analysen af de danske og grønlandske billeder af rigsfællesskabet peger på to paradoksale forudsætninger for en fortsættelse af rigsfællesskabet. Det første paradoks er, at fællesskabet bedst opretholdes ved at blive rettet mod sin egen opløsning: Relationen må i Grønland kunne fremstilles som en fælles proces med selvstændighed som mål. Og hvor EU's medlemslande i relativt høj grad kan opretholde hver deres historie om, hvad EU er for en størrelse, fordi der ikke er én fælles offentlighed – så er de to diskursive systemer i rigsfællesskabet så tæt sammenvævede, at historien om et fælles mål om grønlandsk selvstændighed er vanskelig at opretholde i Grønland, hvis den ikke også eksplicit anerkendes i Danmark.

Det andet paradoks er, at den åbenlyst asymetriske magtfordeling i rigsfællesskabet synes at annullere sig selv. Dels viser den grønlandske debat, at fællesskabet givetvis vil opløses, hvis Danmarks dominans bliver for eksplicit udøvet. Dels er det indarbejdet i den dominerende danske „forælderrolle“, at opdragelse til selvstyre bedst sker, ved at Grønland overdrages ansvar.

Det synes altså afgørende for fortsættelsen af fællesskabet, at de enheder, der indgår i fællesskabet, er nogenlunde enige om såvel deres aktuelle som den fremtidige udvikling i deres relative styrkeforhold. Så længe der er enighed om, at Grønland har et udviklingsbehov, der kun eller bedst kan dækkes med assistance fra Danmark – og så længe der er enighed om, at Danmark har råd og forpligtelse til at støtte Grønland – så længe er der grundlag for fortsat at fortælle rigsfællesskabet.

Noter

1. Forfatteren takker – uden dermed at kunne fraskrive sig ansvar for tilbageværende mangler – Karen Heilmann Lennert for diskussion og inspiration, Rebecca Adler-Nissen, Mikaela Engell og Anne Binderkrantz for kommentarer til artiklen samt Kristian Søby Kristensen for at få dræbt en darling.
2. Teorien er udviklet, præsenteret og anvendt i forskellige udgaver i blandt andet Wæver (1990, 1998, 2000a, 2000b, 2002, 2004), Hansen og Wæver (2002); Holm (2001); Larsen (1997). Mere omfattende litteraturlister findes i Wæver (2002a: n.1 og 9, 2004). Muligheden for en lignende teoribygning formuleres mere abstrakt af Milliken (1999: 234).
3. Denne artikel indskrænker sig til en analyse af forholdet mellem Grønland og Danmark, eftersom Færøerne ikke spiller nogen særligt fremtrædende rolle i den grønlandske debat, ligesom rigsfællesskabet i den danske debat primært diskuteres som

- to bilaterale relationer, hhv. Danmark-Grønland og Danmark-Færøerne. Færøske selv- og rigsfællesskabsbilleder er analyseret ud fra en delvist parallel tilgang i Flachs og Guttesen (2006).
4. I teoriens oprindelige formulering opereres således med tre niveauer af diskurs: stat/nationskonstellationer, europabilleder og europapolitikker. For overskuelighedens skyld fortsætter denne artikel med to niveauer: konstellationen af stat-nationsbegreber hhv. rigsfællesskabsbilleder. Der er under alle omstændigheder tale om et arbitrært valg af antal niveauer.
 5. Referencerne i teksten er til klokkeslet i Folketingets forhandlinger på www.ft.dk (25.03.2008).
 6. Ordførerindlæg tilgængelige via http://www.nanoq.gl/Groenlands_Landsting/Landstingssamlinger/EM_2003/Dgopkt_behdato/BF_landsstyret/14.aspx (23.03.2008).
 7. Konkret er gennemlæst – uden at der er foretaget en systematisk analyse – dels artikler om selvstyrekommissionen på dagbladet *Politikens* og weekendavisen *Sermitsiaqs* hjemmesider, dels udskrifter af interviews med fire grønlandske og seks danske politikere om Danmarks udbytte af Rigsfællesskabet til brug for Lennert (2006). Forfatteren er Annika Smith og Karen Heilmann Lennert taknemlig for adgangen til dette materiale.
 8. En række studier har nuanceret denne dikotomi ved mere detaljerede komparative studier af konkrete elementer i enkelte nationale identitetsdiskurser (fx. Brubaker, 1992).
 9. Lennert (2006) sætter sig for at undersøge „hvad Danmark har ud af Rigsfællesskabet med Grønland“ – og inddrager, ud over de sprogligt-symboliske gevinster, som kan indgå i denne artikels diskussion, en række mere kontante økonomiske og geopolitiske forhold i analysen.
 10. Thisted (2002) identificerer grønlænderen som „den ædle vilde“ mest under moderniseringen som en figur med resonans i såvel dansk litteratur som udvalgte dele af vore dages danske offentlighed. Sættes dette billede af Grønland i relation til en rolle for Danmark, måtte det være rollen som beskytter mod indflydelse fra moderniteten. Denne rolle synes ikke fremtrædende i aktuel politisk diskurs. Skal Danmark beskytte Grønland mod noget, er det til nød mod de mest ubarmhjertige bivirkninger af moderniseringsprocessen, men primært mod egne grønlandske fejl i moderniseringsprocessen – processen som sådan er ikke til diskussion.
 11. Barfoed implicerer, at det er en indsats, „rigsfællesskabet“ ikke kunne have gjort uden Grønland. Omvendt kan man sige, at „rigsfællesskabet“ heller ikke kunne have gjort det uden Danmark. Måske var det netop kun „rigsfællesskabet“ som samarbejdsrelation, der kunne? (jf. Petersen, 2001).
 12. En tidligere udgave af argumentationen i dette delafsnit findes – med uddybende referencer og diskussioner – i Gad (2005: kap. 2 og 4.1).
 13. Et væsentligt forbehold for artiklens analyse må tages her: Forfatterens sprogkunderskab rækker ikke til analyse af den grønlandsksprogede debat. Formelt løses problemet ved, at landstingsforhandlinger tolkes, og megen offentlig debat findes oversat til dansk. Reelt kan oversættelser sjældent blive 1:1 (jf. Gad, 2005: 124f).
 14. Et andet principielt omdrejningspunkt for debatten er brugen af ordene *namminii-livinneq* (selvstændighed), *namminersorneq* (selvstyre/selvbestemmelse), *nammineq aalajangiisinnaatitaaneq* (selvbestemmelse) og *imminut aqunnissaq* (selvstyre; egentlig at styre egne anliggender). Denne diskussion handlede dels om ambitionsniveauet for en fremtidig ordning, dels om opkobling til den folkeretlige diskussion om folkenes selvbestemmelsesret gennem beskrivelse af den normative og faktuelle virkelighed. Denne artikel ser bort fra denne debat af to grunde. I første led fordi

den folkeretlige diskussion i dag synes konkluderet: Hvis Grønland vil være selvstændig, så vil Danmark ikke modsætte sig det (jf. kommissoriet for den bilaterale selvstyrekommission, se

<http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=6&n=2&h=3&d=2209&s=1> (23.03.2008) og senest Dansk Folkepartis mindretalsudtalelse til den bilaterale selvstyrekommissions betænkning, se http://www.sermitsiaq.gl/multimedia/archive/00011/3_april_2008_Mindret_11483a.doc (31.03.2008)). I andet led, fordi der i Grønland er enighed om det langsigtede mål – hvorfor denne konstatering under Landstingets debat kan stå uimodsagt: „Nu er vi nået dertil, at alle de eksisterende partier grundlæggende støtter tanken om selvstændighed, og ikke mindst, at hovedparten af befolkningen bakker op omkring dette mål“ (Ane Hansen, IAs ordførerindlæg, p. 2).

15. Partiet Siumut spænder vidt både over tid og over personer: Man vil kunne finde selv prominente siumuttere indtage begge de refererede ekstreme positioner - ja sågar siumuttere, der advokerer en form for permanent „beskyttet relation“ til Danmark (Lynge, 1999). På den ene side kan den konkrete linje og de konkrete formuleringer i den analyserede debat skyldes de konkrete personer, der på det konkrete tidspunkt repræsenterede partiet. På den anden side giver partiets rolle som hidtil definerende for Hjemmestyret – først drivende i forhandlingen af Hjemmestyreordningen; siden ledende part i skiftende Landsstyrekonstellationer igennem hele perioden; senest dominerende i de fora, der har forhandlet Selvstyreordningen – måske et strukturelt pres i retning en midterposition.
16. En anbefaling af, hvordan Grønlandsk identitetsdiskurs måske kan udvikles hinsides det postkoloniale via en differentiering af sine afhængighedsrelationer, findes i Gad (forthcoming).
17. Bemærk kontrasten mellem på den ene side den fleksibilitet, det dynamiske element i Grønlands selvbillende installerer i forhold til en fortsættelse af rigsfællesskabet - og på den anden side den friktion i relation til EU's integrationsproces, der følger af det rigide danske selvbillende af virkeliggjort nationalstatsideal (cf. Hansen, 2002).

Litteratur

- Bach, Christian Friis (2008). „Foregangslandet under forandring 1989-2005“, pp. 390-515 i Carsten Due-Nielsen et al. (red.), *Idealer og realiteter. Dansk Udviklingsbistands Historie 1945-2005*, København: Gyldendal.
- Brubaker, Rogers (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- DNAG (2004). „Hovedet på blokken – en konference om økonomien i Rigsfællesskabet“. Referat, Den Nordatlantiske Gruppe, Christiansborg, 25.05.2004, http://www.ujarassiorit.dk/media/pdf/Hovedet_paa_blokken.pdf (18.03.2008).
- Due-Nielsen, Carsten og Nikolaj Petersen (2008). „Nogle hovedtræk i dansk udenrigspolitik 1945-2005“, pp. 516-534 i Carsten Due-Nielsen et al. (red.), *Idealer og realiteter. Dansk Udviklingsbistands Historie 1945-2005*, København: Gyldendal.
- Eriksen, Thomas Hylland (1993). *Ethnicity and Nationalism*, London: Pluto.
- Flachs, Freia M. og Marita S. Guttesen (2006). „Det færøske Selv og konstruktionen af de Andre“, upubl. bachelorprojekt, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.
- Foucault, Michel (1972). *The Archaeology of Knowledge*, New York: Pantheon.
- Gad, Ulrik Pram (2004). „Grønlandsk identitet“, *Politica*, 36. årgang, nr. 3, pp. 271-288.

- Gad, Ulrik Pram (2005). *Dansksprogede grønlanderes plads i et Grønland under grønlandisering og modernisering. En diskursanalyse af den grønlandske sprogdebat – læst som identitetspolitisk forhandling*, Eskimologis Skrifter nr. 19, Københavns Universitet, Afdeling for Eskimologi og Arktiske Studier.
- Gad, Ulrik Pram (forthcoming). „Post-Colonial Identity in Greenland? When the Empire Dichotomizes Back“, *Journal of Language and Politics*.
- Haahr, Jens Henrik (2003). „‘Our Danish Democracy’: Community, People and Democracy in the Danish Debate on the Common Currency“, *Cooperation and Conflict*, Vol. 38, No. 1, pp. 27-45.
- Hansen, Lene (2002). „Sustaining Sovereignty: the Danish Approach to Europe“, Ch. 3 in Lene Hansen and Ole Wæver (eds.), *European Integration and National Identity*, London: Routledge.
- Hansen, Lene and Ole Wæver (eds.) (2002). *European Integration and National Identity*, London: Routledge.
- Harhoff, Frederik (2003). *Rigsfællesskabet*, Århus: Klim.
- Holm, Ulla (2001). „Den teoretiske og metodiske del af ph.d.-afhandlingen Det franske Europa“, *Working Papers No. 2, Vol. I & II*, University of Aarhus: Centre for European Cultural Studies with Department of Gender Research.
- Kaur-Pedersen, Sune (2008). „Spiren til dansk udviklingspolitik 1945-1962“, pp. 24-115 i Carsten Due-Nielsen et al. (red.), *Idealer og realiteter. Dansk Udviklingsbistands Historie 1945-2005*, København: Gyldendal.
- Kristensen, Kristian Søby (2004). „Greenland, Denmark and the Debate on Missile Defense. A Window of Opportunity for Increased Autonomy“, *DIIS Working Paper 2004/14*, Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
- Laclau, Ernesto (2002[1994]). „Hvorfor betyder tomme udtryk noget i politik?“, pp. 135-147 i Ernesto Laclau og Chantal Mouffe, *Det radikale demokrati*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Langgård, Karen (2002). „Fjeld, elv og hav. Natursynet i ‘Tarrarsuummi tarraq/Saltstøtten’“, pp. 73-98 i Estrid Janussen et al. (red.), *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 2000/01*, Nuuk: Ilisimatusarfik/Atuagkat.
- Lennert, Karen Heilmann (2006). „The Danish interests in the Community with Greenland“, unpubl. speciale, Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, AUC.
- Lynge, Finn (1999). *Selvstændighed for Grønland?*, København: Arctic Information.
- Milliken, Jennifer (1999). „The Study of Discourse in International Relations“, *European Journal of International Relations*, Vol. 5, No. 2, pp. 225-254.
- Neumann, Iver B. (2002). „This Little Piggy Stayed at Home: Why Norway Is Not a Member of the EU“, Ch. 4 in Lene Hansen and Ole Wæver (eds.), *European Integration and National Identity*, London: Routledge.
- Petersen, Friis Arne (2001). „Rigsfællesskabet og det internationale arbejde for oprindelige folk“, *Udenrigs*, nr. 2, pp. 75-83.
- Petersen, Robert (1991). „The Role of Research in the Construction of Greenlandic Identity“, *North Atlantic Studies*, Vol. 1, No. 2, pp. 17-22.
- Petersen, Robert (1992). „Kolonialisme set fra en tidligere koloniseret“, pp. 183-194 i *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 1992*, Nuuk: Ilisimatusarfik/Atuakkiarfik.
- Selvstyrekommissionen (2003). *Betænkning afgivet af Selvstyrekommissionen, Marts 2003*, Nuuk: Grønlands Hjemmestyre, http://www.nanoq.gl/Groenlandsk-dansk_selvstyrekommission/Selvstyrekommissionen.aspx (14.04.2008).
- Sørensen, Bo Wagner (1994). *Magt eller afmagt? Køn, følelser og vold i Grønland*, København: Akademisk Forlag.
- Thisted, Karen (2002). „Grønlandske relationer – om grønlandsk etnicitet i dansk/

- grønlandsk diskurs“, pp. 87-111 i Francisco Alberdi et al. (red), *Transkulturel og sammenlignende psykiatri*, København: Hans Reitzel.
- Thomsen, Hanne (1998). „Ægte grønlændere og nye grønlændere“, *Den fysiske historiker*, nr. 81, pp. 21-55.
- Thorleifsen, Daniel (1992). „Om hvorfor grønlænderen siger ja, men mener nej“, *Tusaat*, Nr. 2.
- Thuesen, Søren (1988). *Fremad, opad. Kampen for en moderne grønlandsk identitet*, København: Rhodos.
- Tobiassen, Susanne (1995). „Fra danisering til grønlandisering. Forventninger og realiteter om grønlandisering“, upubl. speciale, Nuuk: Institut for Administration, Ilisimatusarfik.
- Wæver, Ole (1990). „Three Competing Europes: German, French, Russian“, *International Affairs*, Vol. 66, No. 3, pp. 477-493.
- Wæver, Ole (1998). „Explaining Europe by Decoding Discourses“, pp.100-46 in Anders Wivel (ed.), *Explaining European Integration*, Copenhagen: Copenhagen Political Studies Press.
- Wæver, Ole (2000a). „Europæisk sikkerhed og integration: en analyse af franske og tyske diskurser om stat, nation og Europa“, pp. 279-318 i Torben Bech Dyrberg et al. (red.), *Diskursanalysen på arbejde*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Wæver, Ole (2000b). „The EU as a Security Actor“, pp. 250-293 in Morten Kelstrup and Michael C. Williams C. (eds.), *International Relations Theory and the Politics of European Integration*, London: Routledge.
- Wæver, Ole (2002). „Identity, Communities, and Foreign Policy: Discourse Analysis as Foreign Policy Theory“, Ch. 2 in Lene Hansen and Ole Wæver (eds.), *European Integration and National Identity*, London: Routledge.
- Wæver, Ole (2004). „Discursive Approaches“, pp. 197-215 in Antje Wiener and Thomas Diez (eds.), *European Integration Theory*, Oxford University Press.
- Özkırımlı, Umut (2000). *Theories of Nationalism*, Basingstoke: Palgrave.